

Leve Fædrelandet!

Taler

Emil Stang d.e.

Dato

2 april 1897

Sted

Christiania

Omstendigheter

Ved Christiania konservative Forenings Fest for det konservative Landsmøde

- 1 Jeg skal faa Lov til at kaste et Blik lidt tilbage og, saavidt det lader sig gjøre, ogsaa lidt fremover.

Jeg kaster et Blik tilbage, naar jeg ser denne Kreds om mig, og husker den Dag, da Høires Organisation blev stiftet i 1884. Jeg husker den Dag, da vi mødte, ikke i en Sal som denne, men oppe i en Bygning, som kanske ikke de Udenbysboende kjender, men som Christianiafolk kjender, den gik under det beskedne Navn af "Pultosten" - der holdt vi vore Møder og blev haanet af Venstre, akkurat paa samme Maade, som vi haanes den Dag idag i alt, hvad vi foretager os; men vi overlevde det, ligesom jeg kan forsikre, vi skal overleve den Haan, hvormed de møder os den Dag idag. Dengang sagde de, at det vilde gaa med os som med Hønen, som de havde hugget af Hovedet paa; den kunde til Nød flakse med Vingerne, saa den kom over Laavetaget, men saa faldt den død ned paa Søpledyngen paa den anden Side. Den Spaadom, ved Herrerne, er ikke gaaet ganske nøiagtig i Opfyldelse - ikke ganske nøiagtig. Der er nu, siden den Spaadom blev udtalt, gaaet 13 Aar, og i den Tid er vi ikke faldt ned paa nogen Søpledyng; men vi har fløiet saa høit og vidt omkring, at jeg tænker, Venstre gjerne havde ønsket os, at det havde gaaet efter deres Spaadom, og ikke, som det har gaaet i Virkeligheden. Dangang troede Venstre sig saa sikkert, at det mente, det kun var nogle elendige Spræl, vi gjorde; de følte sig ovenpaa. Dengang talte Venstre i Stortinget 83 Repræsentanter, og vi talte 31, og der var ikke Tale om at faa Gehør for noget eller at have Indflydelse paa noget. Saa har vi kjæmpet os frem, kjæmpet os frem derhen, at ved sidste Valg har vi - det konservative Parti og det moderate Venstre - staaet saa ligt med de Radikale i Stemmetal, at det var paa Grænsen, enten den ene eller anden Retning talte Flertal i Nationen. Jeg vil tro, det Opgjør, som er gjort, kan være nogenlunde rigtigt, men det kan ogsaa muligens være, at det er lidt gunstigt for det andet Parti, naar de fortæller os, at

af de Stemmer, som blev afgivet ved sidste Valg, havde de 1700 Stemmers
30 Overvægt.

Nu staar vi igjen foran et Valg saadan som vi har gaaet en Række igjennem; vi
staar foran Spørgsmaal, som tildels er gamle, men tildels nye, og som volder ikke
smaa, ikke ubetydelige Vanskeligheder.

35

Vi har kjæmpet os gjennem en Strid saa alvorlig, som et Parti kan kjæmpe
igjennem, saasandt som vi har maattet staa Vagt om vort Fædrelands dyrebareste
Interesser, med Risiko for, at brave, hæderlige, noble, men vildledede Følelser
har kunnet lede Medborgere til at miskjende Beskaffenheden af vore

40 Anstrengelser. Vi ved, at den, som ikke bare stryger Menneskene efter Haarene,
men undertiden er nødsaget til at tage et andet Tag i dem, ikke altid nyder en
venlig Behandling. Vi har været nødt til at sige til vore Landsmænd, at ikke alt
det, som var behageligt at høre, var nyttigt at høre, at det undertiden var
gavnligt at høre Ting, som ikke var saa behagelige at høre, som de var gavnlige.

45 Vi har været nødsaget til at sige dem, at man ikke maa se Tingen ensidig, man
maa se den fra begge Sider, vi maa ikke bare følge Følelser og Instinkter og lade
Fornuften ligge tilbage, men ogsaa tage den med. Det er lettere at sige til sine
Landsmænd: følg en naturlig og varm Impuls og tænk ikke paa noget andet.
Men den, som gør sin Pligt som offentlig Mand, siger ikke ubetinget: følg bare,
50 hvad dit Hjertes Instinkt siger; men han siger: tænk paa den Pligt, du har
ligeoverfor dit Land, tænk paa, at du har et Ansvar, glem ikke at bruge den
Forstand, som skal til for at styre en Stats Anliggender.

Jeg ved, der var mange Meningsfæller, som syntes, den Kamp, vi gik til for 3 Aar
55 siden, var hartad en haabløs Kamp. Jeg vidste meget vel at det var en vanskelig
Kamp, jeg vidste det, fordi jeg kjendte saa meget til de norske Forhold, fordi jeg
vidste, at Valgforholdene i Norge er ganske sjelden vanskelige, idet der i alle
Distrikter, noget nær uden Undtagelse, eller ialfald i saa overveiende
Udstrækning, at det egentlig betegner Stillingen, er smaa Majoriteter og store
60 Minoriteter med al den Usikkerhed, som deraf er en Følge. Det er ikke som i de
fleste andre Lande, at der er store Distrikter, som er sikre, og faa Distrikter, som
der kjæmpes om, og som afgjør Udfaldet; en Valgkamp i Norge strækker sig fra
Lindesnæs og til Nordkap, fra den svenske Grænse og til Søen vestenfor Bergen,
den strækker sig over enhver Bygd, og den trænger ind i ethvert Hjem, den stiller
65 Fordringer til dette Lands fædrelandssindede Sønner om at være, hver eneste en
vaagen og arbeidssom, hver eneste en maa arbeide for sin Sag; thi der er meget

faa Kredse, hvor ikke Valget kan forandres ved energisk Anstrængelse fra den ene Side og døsigt Søvnighed fra den anden. Som Stillingen nu staar, har jeg
70 ingen Tvivl om, at gjøre Høire sin Skyldighed, ikke alene Sentralstyre og
Amtsstyre og andet Styre i de enkelte Foreninger; men gjør Høire sin skyldighed
helt ned til hver Mand, saa har vi i allerhøieste Grad Grund til at vente, at vi skal
føre en Seir hjem til Lykke og Velsignelse for vort Fædreland. Men jeg vil ikke
75 dølgge, at det ogsaa er nødvendigt, at Arbeide lægges i det; sovende vil vi ikke
komme til Seir; vi vil ikke komme til Seir uden alvorligt, intenst og pligtmæssigt
Arbeide. Det er mit sikre Haab, at det Fædrelandssind, som besjæler mine
Meningsfæller, heller ikke vil fornegte sig i den Valgkamp, vi nu gaar til.

Naar vi saa ser paa, hvad det er for Spørgsmaal, denne Valgkamp skal dreie sig
80 om, saa støder vi først paa et Spørgsmaal, som den ikke burde dreie sig om, men
som nok vil komme med. Det er det unionelle Spørgsmaal.

Angaaende dette er der nu nedsat en Unionskomite til dets Drøftelse, og dennes
Forhandlinger burde nu drives i Stilhed, saa at Landet kunde være i Ro for det
85 unionelle Spørgsmaal, indtil Løsningens Dag kommer. Men ingen har Fred
længer end Naboen vil, og saalænge der findes et stærkt Parti i vort Land med
Anskuelser som vort Venstre, saa ved enhver, som kjender noget til det, at der
ikke er Fred at faa i de unionelle Anliggender. De Radikale har allerede vist i
Gjærning, at de ikke er tilsinds at lade disse Sager hvile, indtil Løsningens Dag
90 kommer; de har vist, at de tænker, mener og haaber, at de kan udnytte
Stemninger, udnytte Fordomme, udnytte alt det, som bruges kan under en
Valgkamp ogsaa paa dette Omraade.

De driver nu en Agitation, som ikke er bedre, men om muligt værre end den,
95 som de nogensinde før har drevet paa dette Felt. De gaar nu tilbage til Unionens
Grundlæggelse, de driver med Bagvaskelse og Forhaanelse mod den Mand, som
har Æren af, og som skal have vor Velsignelse for at have grundlagt den; de
driver det paa en Maade, som kræver, at de maa faa den alvorligste Imødegaaelse,
og som ikke kan andet end vække vor dybeste Misbilligelse. Det offentlige Liv
100 skulde være fredlyst for den Slags Agitation. Carl Johans Minde skulde staa i alle
Nordmænds Øine som et stort og velsignet Minde, som Mindet om en stor
Mand, der var Norges sande og virkelige Ven.

De Radikale lader sig ikke nøie med dette, de forfølger det Bernadottiske
105 Dynasti i Carl Johans Ætlinger ned igjennem Tiderne. De ligger nu og fylder

sine Aviser med Historier om, at der, som de kalder det, fra svensk Side skulde være planlagt et "Overfald" paa Norge, de ligger nu og fremstiller Tingene, som om vi skulde havt og have Grund til at befrygte, at det Broderfolk, som vi skulde
110 staa Side om Side med i Farens Stund, at det Folk skulde være en hemmelig Fiende. Det er skammelig Bagvaskelse - der kan ikke bruges for stærke Udtryk for at betegne det. Det svenske Folk har - det vover jeg at sige med absolut Sikkerhed - aldrig planlagt nogen fiendtligt Strid mod Norges Selvstændighed og Frihed. Derimod har der visselig i Sverige været Mænd, som, naar det fra
115 enkelte Hold i Norge har været sagt saadanne Ting, som at Unionen skulde brydes, og naar det er sagt, at efterat de lovlige Midler er brugte, kommer endnu et "derefter", har ment, at efter at de lovlige Midler var udtømte, var der ikke flere lovlige Midler, og jeg ved meget vel og føler mig ganske forvisset om, at der i Sverige har været dem, som har tænkt sig Muligheden af, at der bag disse Fraser
120 ogsaa stod en tilsvarende Villie. Jeg har jo den Tro, at naar der her fra enkelte Hold taltes saa, saa stod der bag Fraserne ikke andet end Fraser, og at naar det kom til Stykket, saa var der ikke noget i det. Men de Folk, som bruger disse Fraser, faar finde sig i, at Andre gjør dem den Ære at tro paa deres Fraser. Det gaar ikke an, naar de selv bruger det Sprog - da at fremstille sig, som om de var
125 den rene, hvide, fredsommeligste Uskyldighed, og som om der var andre, som vilde angribe dem. Den, der knytter Næven, faar finde sig i, at den anden tænker sig, at der muligens er Alvor i det. Vi ved, at der ikke var meget Alvor i dette. Det var vilde Agitatorens store Ord og store Tale uden Rod i det norske Folk, og til Svar paa dette kan der ogsaa i Sverige fra uansvarligt Hold været brugt
130 uforstandigt Tale. Nu vil Lederne for det radikale Parti uden virkelig Tilhold i Folket fortsætte denne Agitation, nu vil de hidse de nationale Lidenskaber op, nu vil de paa den Maade fortsætte med en Agitation, om i sidste Tid ikke har andet Maal og Med end at splitte den Union, som er til Velsignelse for begge Riger, og tilveiebringe Tilstande i Norge, som ikke kan betegnes som andet end
135 socialistisk-radikale.

Det vil være urigtigt at sige, at det er liberale Institutioner, de Radikale vil indføre. Den Tid er forbi, da Venstrepartiet i Norge var et liberalt Parti. Venstrepartiet i Norge er nu et socialistisk-radikalt Parti. Det er den sande og
140 virkelige Betegnelse paa det.

Blandt de Midler, som de nu arbejder med, er, - da de ikke har grundlovmæssigt Flertal til at udvide Grundlovens Regler om Stemmeretten, - at benytte en Majoritet, som ikke er paa mere end fire Medlemmer, til at endevende vore

Institutioner i en af deres Grundvolde ved en sterk Udvidelse af den kommunale Stemmeret gennem Privatlov.

Alle og Enhver ved, at i det offentlige Liv i Norge spiller de kommunale
150 Anliggender og deres Skjøtsel en, jeg tør næsten sige, ikke mindre Rolle end de statsborgerlige. Visselig spiller de statsborgerlige, fra ét Standpunkt seet, en større Rolle, da de gjælder det hele Land; men den enkelte Mand i den enkelte Kommune har vanskeligt for at sige, om han stærkest berøres af Misstyre fra den kommunale Side eller af Misstyre fra Statens Side.

155

For nu at bane Veien for sine Ideer udvider de Radikale Stemmeretsreglerne i Kommunerne saadan, at al Vei til at komme frem til det offentlige Liv gennem Kommunen gaar gennem et Vælgerkorps, der er saa stærkt udvidet, at det i store Dele maa paaregnes ikke at dele Anskuelser med det Vælgerkorps, som
160 Grundloven bestemmer skal styre Landets Anliggender. De Radikale har gjort dette med en aldeles ringe Majoritet i Stortinget, de har gjort det med Paastand om, at de ved Valgene skal have faaet en Majoritet i Landet for dette, en Paastand, hvis Berettigelse enhver kan bedømme, naar han ved, at der paa Venstres Program stod en hel Række forskellige Programsager, og at det er for
165 det hele samlede Program underet, at de Radikale har 1700 Stemmers Majoritet. Det er for hele dette Program de Radikale har faaet 1700 Stemmers Pluralitet og det gaar da ikke an at fortælle forstandige Mænd, at alle de 1700 har været lige enige i enhver Post, saa at der er 1700 Stemmers Pluralitet for hver eneste Programpost. Jeg gad vide, jeg, om nogen vilde foreslaa for de Herrer i
170 Stortinget at tage alle de 20 eller 24 Sager, som staar paa et Storthingskart, og saa votere under et, - jeg tvivler ikke paa, at de fik 59 mod 55 ogsaa i en saadan Votering, det tror jeg nok de fik -; men jeg tvivler paa, at nogen for Alvor vilde sige, at der havde været 59 for hver eneste af Sagerne. Men det er det, de kommer og fortæller os; de siger - efter denne sin egen Regning - de havde 1700
175 Stemmer mere for sit samlede Program end vi for vort samlede Program, og saa slutter de deraf, at de havde 1700 mere end vi for hver eneste Sag, som stod paa Programet. Det er en Regnekunst, som ikke holder Stik for den, som bare er oplært i den almindelige Algebra; de maa kunne en høiere Regnekunst end vi Konservative.

180

Naar vi nu vil forandre dette igjen og siger, at det ikke gaar an, saa svarer de os, at det er høist illoyalt, hvorledes kan nogen gaa hen og forandre saadanne Ting, som er besluttet saa nylig? Naar vi saa siger: mon I ikke har forandret Ting, som

185 er ligesaa nye, saa faar vi ikke noget Svar paa det, det Øre høres der ikke paa. Der handles efter den Grundsætning: der er en Moral for mig og en anden for andre.

Saa har vi et stort Spørgsmaal, som det ikke er behageligt at røre ved. Det er en
190 stor og alvorlig Sorg og en stor og alvorlig Bekymring. Det er den Ulykke - vover jeg at kalde det - som synes at skulle gaa over os derigjennem, at de bestaaende Baand i økonomisk Henseende mellem de forenede Riger, som er knyttet gennem Mellemrigsloven, synes at skulle briste.

195 Mellemrigsloven har været det stærkeste materielle Baand mellem de forenede Riger. Den har virket efter min Overbevisning - og jeg tror at kunne sige efter Høirepartiets Overbevisning - til Velsignelse for begge Riger, ingenlunde udelukkende for det ene; den har virket til Velsignelse for dem begge, og den har strakt sine Følger vidt, dybt ned i de private Interessers Sfære, ikke alene til de
200 store Fabrikker, Handelsmænd og Eiendomsbesiddere, men ned til de fattigste Hjem, som tjener et sparsomt Brød ved sit daglige Arbejde. Det, at disse Baand nu skal briste, vil føre til Forandringer af en nok saa uoverskuelig Rækkevidde, det vil føre til, at store Bedrifter, som nu holdes i Drift og giver et smukt Udbytte baade for Driftsherren og hans Arbejdere, maa indstilles eller omgjøres
205 til andre. Dette vil stille Krav til det norske Folks Dygtighed, Indsigt og Fædrelandssind, - jeg lægger det sidste til, og jeg skal forklare, hvorfor jeg gør det - som ikke er ubetydelige. Det er nu Tilfældet, at gennem den lykkelige Adgang til Arbejdets Deling, som et stort Marked giver, er der Industrier, som har kunnet knytte sig til enkelte Gjenstande, enkelte Fabrikationsgrene, som fra
210 Norge har kunnet tage sit Marked ikke alene hos vore egne to Millioner, men har kunnet strække sig over hele den skandinaviske Halvø og kunnet arbejde for et Marked paa ca. 7 Millioner istedetfor for et Marked paa 2. Omvendt har der i Sverige dannet sig Industrier, som har kunnet søge sit Marked ikke alene inden Sveriges Grænser, men ogsaa inden Norges. Naar vi nu ser paa, hvorledes
215 Forholdene har udviklet sig, saa ser vi, at vi har havt den Fordel, at det, som kaldes Storindustrien i Nutidens Opfatning af Ordet, Masseproduktionen, her i Landet har kunnet drives for et Marked paa 7 Millioner Mennesker i begge Riger. Nu kommer der en Dag i Juli Maaned, da der sættes en Grænse mellem disse Riger, da den Industri i Norge, der bygger paa Afsætning i Sverige, er
220 stanset, eller væsentlig indskrænket, da vore store Industriegrene i Norge maa søge sit Marked inden vort eget Lands Grænser, og da de som Følge deraf er nødsaget til at ordne sin Produktion saaledes, at de kan finde sin Afsætning

inden dette Lands Grænser. Dette vil kræve efter min Overbevisning - jeg taler
225 her i mit eget Navn alene, skjønt jeg har nok den Tro, at mine Landsmænd i det
Store vil dele mine Anskuelser; men jeg ved meget vel, at der i dette Stykke er
meget stærkt delte Meninger - dette vil medføre efter min Mening
Nødvendigheden af Foranstaltninger fra det Offentliges Side, som vil gaa mange
noksaa nær og falde mange noksaa tunge. Vi er i Norge vant til - hvad jeg efter
230 Overbevisning og Hjerte tilhører - vi er vant til Frihandelssystemet; vi er vant til,
at enhver Bedrift maa søge at bestaa ved egne Kræfter uden Understøttelse
gjennem Beskyttelsestold. Dette har ogsaa efter min Mening været til Landets
Lykke. Nu er det den Omvæltning, som staar os for Øie, at vi løber Risiko for,
at i Juli Maaned det Tilfælde vil indtræffe, at vore økonomiske Forhold i stor
235 Udstrækning underkastes en stor Forandring, at vore Industrigrene delvis vil
være afskaaret fra et stort Marked, at de vil være henvist til at søge Afsetningen
for sine Produkter inden Landets egne Grænser, idet Svenskerne vil stænge den
svenske Grænse for disse norske Produkter. Saa opstaar da dette Spørgsmaal:
Maa dette Land ligge aabent for de svenske Produkter, maa dette Land ligge
240 aabent for den svenske Industri, medens vor egen Industri faar sin Livsnerve
delvis overskaaret af Svenskerne. Jeg er ikke alene om det - mange flere, som med
mig i Principet er Frihandelsmænd, har en Følelse af, at saa ekstraordinære
Forhold, som paa denne Maade er skabt, maa man møde med ekstraordinære
Midler. Der er ikke Tale om her at diskutere denne Sag i dens Detailler; det, jeg
245 har at sige til mine Landsmænd i denne Stund, er bare, at jeg beder enhver, naar
disse Sager kommer til Afgjørelse, at tænke mere paa sit Fædreland end paa sine
egne Interesser. Norge skal gaa gennem denne Prøvelse, som det har gaaet
gjennem saa mange andre; vore Landsmænds Intelligens, Dygtighed og
Arbeidsomhed skal føre os over ogsaa denne Vanskelighed; men jeg tror, det er
250 nødvendigt at sige, at vi maa staa Ryg mod Ryg, at vi maa dele Ondt og Godt
med hverandre i dette, at vi ikke maa lade Ulykken gaa uformildet ud over dem -
Virksomhedsforstandere og Arbeidere, - som Ulykken direkte rammer, men at
vi maa gjøre vort til, at Ulykkens Følger saavidt muligt fordeles paa den eneste
Maade, som det kan ske: gennem en Omlægning af vort Toldsystem, saaledes at
255 de skadelidende Industrigrene i nogen Grad støttes, indtil de Aarsager er over,
som kræver Hjælp. Jeg er Frihandelsmand og taler ikke her for Beskyttelsestold
af Princip; men jeg siger, at hvis jeg har Ret i min Bedømmelse af de Forhold,
som vil være en Følge af Mellemrigslovens Ophævelse - som jeg tror, jeg har - er
det nødvendigt under saa ekstraordinære Forhold at træffe ekstraordinære
260 Foranstaltninger. Hvor længe disse vil vare, kan jeg ikke sige; jeg vil ikke føre
noget dulgt Sprog, jeg vil sige ligefrem, at jeg ved meget vel og forstaar meget vel,

at har man engang begyndt at omlægge sit fiskale System, saa er det ikke hastig
gjort at vende tilbage til Frihandelssystemet. Vi har brugt en Menneskealder for
265 at komme fra Protektionssystemet over til Frihandelssystemet. Hvis nu
extraordinære Forhold tvinger os med eller mod vor Villie, - thi der er mange af
vore Landsmænd, som med Glæde gaar med paa det, andre, som kun tvungen af
Omstændighederne, er nødsaget til være med paa det - jeg siger, er vi nødt til
dette, saa vil der gaa meget lang Tid, før vi kommer tilbage fra det igjen, og jeg
270 kan ikke sætte Dagen, da dette kan ske. Paa en Ting er jeg sikker: at det
konservative Parti her vil have samme Følelse som jeg, naar jeg siger: lad os bære
dette med Fædrelandssind, lad os ikke dele os paa økonomiske Spørgsmaal, lad
os holde sammen i Synet paa, hvad der tjener til Fædrelandets Gavn, lad os ikke
ensidig tænke paa egen Interesse.

275 Med disse Ord slutter jeg og udbringer et Leve for vort Fædreland, et Leve for
det Land, som vi elsker over alt, et Leve for det Land, om hvilket det med
Sikkerhed tør siges, at det har ikke trofastere og offervilligere Sønner end netop
det konservative Parti.

280 Leve Fædrelandet!

Kilde

Emil Stang: Tale for fædrelandet ved Christiania konservative foreningers fest for det konservative
285 landsmøde fredag den 2. april 1897. Christiania 1897, s. 3-15.

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/leve-faedrelandet>